

PRZESTĘPSTWO Z ART. 244C K.K. JAKO PRZYKŁAD NIEPROPORCJONALNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ ZA DŁUGI

JAN KLUZA*

DOI: 10.26399/iusnovum.v19.3.2025.22/j.kluza

STRESZCZENIE

Przedmiotem artykułu jest oryginalne przedstawienie przestępstwa określonego w art. 244c Kodeksu karnego. Na podstawie nowelizacji Kodeksu karnego z 2022 r., która weszła w życie rok później, wprowadzono doń nowy typ przestępstwa z art. 244c k.k. Na jego podstawie karze pozbawienia wolności podlega sprawca, który uchyla się od wykonania środka kompensacyjnego na rzecz pokrzywdzonego lub osoby dla niego najbliższej. Racjonalność tego rozwiązania budzi zasadnicze wątpliwości, gdyż pomija inne regulacje przewidziane w Kodeksie karnym, jak i fakt, że osoba, na rzecz której zasądzono środek kompensacyjny, może go dochodzić na drodze egzekucji cywilnej.

Słowa kluczowe: środek kompensacyjny, uchylanie się, odpowiedzialność za długi, egzekucja

OFFENCE UNDER ARTICLE 244C OF THE POLISH PENAL CODE AS AN EXAMPLE OF DISPROPORTIONATE CRIMINAL LIABILITY FOR DEBT

ABSTRACT

The subject of the article is an original presentation of the crime specified in Article 244c of the Penal Code. Based on the amendment to the Penal Code of 2022, which entered into force a year later, a new type of crime was introduced under Article 244c of the Penal Code. Pursuant to it, a perpetrator who avoids implementing a compensatory measure in favour of the injured party or a person closest to them is subject to imprisonment. The rationality of this solution raises fundamental doubts, as it ignores other regulations provided for in the Penal

* dr, Sąd Rejonowy w Kielcach (Polska), II Wydział Karny, sędzia, e-mail: jan.kluza@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0929-6093

Artykuł opublikowany w formule otwartego dostępu (open access) na licencji Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Code, as well as the fact that the person to whom a compensatory measure has been awarded may pursue it through civil enforcement.

Key words: compensatory remedy, evasion, liability for debts, enforcement

WSTĘP

Ustawą z 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹ do Kodeksu karnego wprowadzono nowy typ przestępstwa określony w art. 244c k.k., dotyczący uchylania się od wykonania środka kompensacyjnego. Rozwiązanie to stanowi przykład skrajnie nieuzasadnionej penalizacji zachowań, odnoszących się do relacji *stricte* cywilnych, i prowadzi do stworzenia karalności za długi. Ze względu na krótki okres obowiązywania tego przepisu, nie stanowił on przedmiotu szerszej wypowiedzi przedstawicieli doktryny (poza jednym artykułem), co czyni zasadnym jego bliższe przedstawienie. W dalszej części zostaną przedstawione: zakres penalizacji wynikający z nowo dodanego art. 244c Kodeksu karnego oraz wykazanie, dlaczego rozwiązanie to powinno zostać czym prędzej uchylone albo w drodze odpowiedniej nowelizacji, albo przez wyrok Trybunału Konstytucyjnego.

MOTYWY I ZAKRES PENALIZACJI WYNIKAJĄCE Z ART. 244C K.K.

Artykuł 244c § 1 k.k. stanowi, że kto uchyla się od wykonania orzeczonego przez sąd na rzecz pokrzywdzonego lub osoby dla niego najbliższej, za przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, środka kompensacyjnego w postaci obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę albo nawiązki, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. W § 2 przewidziano przy tym klauzulę wyłączającą karalność przestępstwa, jeżeli sprawca wykonał w całości orzeczone wobec niego środki kompensacyjne nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego. Ściganie przestępstwa odbywa się przy tym na wniosek pokrzywdzonego (§ 3). Wprowadzone przestępstwo nawiązuje przy tym do wcześniej projektowanego art. 244c k.k., który znajdował się w Ustawie z 13 czerwca 2019 r.² – jednak nie weszła ona w życie na skutek stwierdzenia w całości jej niekonstytucyjności przez Trybunał Konstytucyjny³. Brzmienie jednak projektowanego w 2019 r. art. 244c k.k. było nieco odmienne od obecnie obowiązującej regulacji⁴.

¹ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2022 r., poz. 2600.

² Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, nieopublikowana w Dzienniku Ustaw.

³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 lipca 2020 r. Kp 1/19, OTK-A 2020/36.

⁴ Projektowane brzmienie art. 244c k.k. w ustawie z 13 czerwca 2019 r.: § 1. Kto uchyla się od wykonania orzeczonego przez sąd środka kompensacyjnego, o którym mowa w art. 46,

Na tle tego nowego typu przestępstwa przedstawiciele doktryny wskazują, że jego przedmiotem ochrony jest wymiar sprawiedliwości⁵. Umiejscowiony jest on bowiem w rozdziale XXX Kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości”. Rodzajowo określany zaś przedmiot ochrony (rodzajowe dobro prawne) danego czynu zabronionego co do zasady wywodzony jest z tytułu rozdziału Kodeksu karnego, w którym umiejscowiony jest dany typ⁶. Celem ochronnym normy sankcjonowanej, wynikającej z art. 244c § 1 k.k., jest natomiast zagwarantowanie prawidłowego wykonania wyroku sąd w zakresie orzeczonego środka kompensacyjnego⁷. W dotychczasowym stanie prawnym na gruncie przestępstw określonych w rozdziale XXX Kodeksu karnego penalizowane było jedynie niestosowanie się do *stricte* określonych rodzajów środków karnych (art. 244 k.k.), niestosowania się do nakazu przebywania w określonym miejscu lub stawiennictwa w jednostce policji w związku z tzw. zakazem stadionowym (art. 244a k.k.), oraz niestosowanie się do obowiązków orzeczonych w związku ze środkiem zabezpieczającym (art. 244b k.k.). Na skutek zaś nowelizacji z 2015 r.⁸ obowiązek naprawienia szkody, zadośćuczynienie i nawiazka straciły charakter środka karnego i stanowią *de lege lata* środki kompensacyjne⁹. Tym samym wprowadzony art. 244c k.k. penalizuje zachowania, które do pory pozostawały poza obszarem zainteresowania prawa karnego. Zwraca na to uwagę sam projektodawca, wskazując w uzasadnieniu projektu ustawy, że:

aksjologia chronionych wartości powinna zostać również uzupełniona o uchylenie się od wykonania orzeczonego przez sąd na rzecz pokrzywdzonego lub jego osoby najbliższej, za przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, środka kompensacyjnego w postaci obowiązku naprawienia szkody, obowiązku zadośćuczynienia za doznaną przez inną osobę krzywdę lub nawiazki (projektowany art. 244c k.k.)¹⁰.

w postaci obowiązku naprawienia szkody, obowiązku zadośćuczynienia za doznaną przez inną osobę krzywdę lub nawiazki, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1, który wykonał w całości orzeczony wobec niego środek kompensacyjny:

1) nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego, lub

2) nie później niż przed upływem terminu określonego zgodnie z § 3.

§ 3. Jeżeli z uwagi na rozmiar świadczenia będącego przedmiotem środka kompensacyjnego jego uiszczenie w całości przez sprawcę w terminie wskazanym w § 2 pkt 1 jest niemożliwe lub bardzo utrudnione, prokurator może wyznaczyć sprawcy stosowny termin do wykonania tego obowiązku, nieprzekraczający 12 miesięcy.

⁵ I. Zgoliński, w: V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 1262.

⁶ M. Filipczak, w: J. Kulesza (red.), *Prawo karne materialne. Nauka o przestępstwie, ustawie karnej i karze*, Warszawa 2023, s. 201.

⁷ I. Zgoliński, w: V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny*, op. cit., s. 1260.

⁸ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2015 r., poz. 396.

⁹ T. Dukiet-Nagórska, w: eadem (red.), *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, Warszawa 2020, s. 279.

¹⁰ Druk sejmowy nr 2024, Sejm IX kadencji, s. 79.

Trafnie jednak zauważa Ł. Pilarczyk, iż:

Ideą ustawodawcy jest bowiem, jak widać, traktowanie naprawienia szkody jak środka karnego i stąd wynika chęć penalizacji jego niewykonania. Tymczasem naprawienie szkody nie jest traktowane jak środek karny przez Kodeks karny i nie świadczy o tym bynajmniej tylko inna nazwa, ale przede wszystkim to, że do jego orzekania nie stosuje się dyrektyw wymiaru kary i orzeka się ten obowiązek nie na podstawie przepisów prawa karnego, ale przepisów cywilnoprawnych (wprost wynika to z treści art. 46 § 1 k.k.)¹¹.

Wskazuje to na całkowicie nieprawidłowe motywy ustawodawcy, który pomija subsydiarną rolę prawa karnego w regulowaniu stosunków społecznych.

W przypadku przestępstwa z art. 244c k.k., inaczej niż przy wspomnianych wyżej przypadkach, zachowanie sprawcy godzi również w dobro indywidualne pokrzywdzonego, na rzecz którego środek kompensacyjny został orzeczony. Tym samym również dobro indywidualne tej osoby pozostaje pod ochroną przestępstwa z art. 244c k.k., albowiem skierowane jest ono także na ochronę jego praw majątkowych wynikających z uprzedniego przestępstwa¹². Wobec tego osoba taka ma przymiot pokrzywdzonego w myśl art. 49 § 1 k.p.k. również w postępowaniu karnym dotyczącym omawianego typu. Wniosek zresztą tej osoby jest konieczny dla uruchomienia postępowania karnego, gdyż przestępstwo z art. 244c § 1 k.k. ściągane jest na wniosek pokrzywdzonego (art. 244c § 3 k.k.). Przestępstwo to dotyczy zatem wprost pokrzywdzonego, na rzecz którego orzeczono ów środek, lub osoby dla niego najbliższej. W tym drugim przypadku dotyczyć to będzie sytuacji, gdy w pierwotnym postępowaniu, w którym orzeczono środek kompensacyjny, prawa pokrzywdzonego reprezentowały osoby doń najbliższe (art. 52 § 1 k.p.k.). Przepis art. 244c § 1 k.k. wymaga przy tym, by środek był orzeczony na rzecz tych osób najbliższych. Tym samym poza obszarem kryminalizacji pozostaje sytuacja, gdy środek kompensacyjny został orzeczony na rzecz pokrzywdzonego, a następnie w jego prawa majątkowe w drodze spadkobrania weszły osoby najbliższe. W tym bowiem przypadku nie jest spełniona przesłanka w postaci tego, że środek ten jest orzeczony na rzecz osoby najbliższej. Intencją zaś ustawodawcy jest zapewnienie ochrony osób, na rzecz których środek kompensacyjny został orzeczony. W przypadku generalnego następstwa prawnego argumentacja ta natomiast nie znajduje zastosowania. Zauważyć jednak należy ewidentną lukę w omawianym przepisie, gdyż art. 244c § 1 k.k. nie chroni innych osób, w stosunku do których sąd może orzec taki obowiązek na podstawie art. 52 § 1 k.p.k., a więc osób pozostających na utrzymaniu zmarłego pokrzywdzonego, które jednocześnie nie były osobami dla niego najbliższymi.

Z faktu, że ubocznie przedmiotem ochrony omawianego przestępstwa jest także dobro indywidualne osoby, na rzecz której orzeczono środek kompensacyjny, wynika jeszcze jedna istotna kwestia. Skoro art. 244c § 1 k.k. mówi o pokrzywdzonym lub osobie dla niego najbliższej, to tym samym poza zakresem kryminalizacji

¹¹ Ł. Pilarczyk, *Przestępstwo uchylania się od wykonania środka kompensacyjnego (art. 244c Kodeksu karnego) – ocena zasadności wprowadzenia regulacji*, „Prawo w Działaniu” 2023, nr 55, s. 190.

¹² M. Mozgawa, w: idem (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 977; M. Banaś-Grabek, w: B. Gadecki (red.), *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 761.

pozostaje orzeczenie nawiązki na rzecz innych podmiotów niż pokrzywdzony, względnie osoba najbliższa dla niego. Katalog zaś sytuacji, gdy taka nawiązka może być orzekana, jest szeroki – dotyczy to nawiązki orzekanej na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej na podstawie art. 47 § 1, 2a i 3 k.k. oraz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, orzekanej na podstawie art. 47 § 2 k.k. Dotyczy to również nawiązek orzekanych na inne cele na podstawie przepisów okołokodeksowych – np. nawiązki na cele zwalczania narkomanii na podstawie art. 70 ust. 4 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii¹³, czy nawiązki na cele ochrony zwierząt na podstawie art. 35 ust. 5 ustawy o ochronie zwierząt¹⁴.

Zakres przedmiotowy przestępstwa z art. 244c § 1 k.k. wprost wymienia, że odnosi się on jedynie do środka kompensacyjnego w postaci obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę albo nawiązki. Podstawę orzeczenia tych środków określają właściwe przepisy zawarte w rozdziale Va Kodeksu karnego – art. 46 § 1 k.k. w zakresie obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia, art. 46 § 2 k.k. i art. 47 § 2 k.k. w zakresie nawiązki. Oprócz jednak rozdziału Va k.k. podstawę orzeczenia nawiązki na rzecz pokrzywdzonego przewiduje również art. 57a § 2 k.k. W tym przypadku nawiązka również ma charakter środka kompensacyjnego¹⁵, toteż również może stanowić przedmiot przestępstwa z art. 244c k.k. Oprócz przepisów kodeksowych, też przepisy ustaw szczególnych przewidują możliwość orzeczenia nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, np. art. 79 ust. 1 pkt 3 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁶. W przypadkach, w których nawiązka orzekana na podstawie przepisów szczególnych ma charakter kompensacyjny, uchylenie się od jej wykonania również może rodzić odpowiedzialność karną z art. 244c § 1 k.k. Przepis art. 244c § 1 k.k. posługuje się przy tym wyraźnie zamkniętym katalogiem środków kompensacyjnych, co do których znajduje on zastosowanie, i ogranicza się do trzech ich rodzajów. Elementy składające się na opis czynu zabronionego muszą spełniać kryterium dostatecznej określoności i z tego względu nie mogą one być wykładane w sposób rozszerzający, a także nie jest dopuszczalne stosowanie analogii na niekorzyść sprawcy¹⁷. Konsekwencją tego jest to, że w sytuacji wątpliwości, czy dane zachowanie nie jest objęte zakresem penalizacji czynu, nie można dokonywać takiej wykładni normy prawa karnego, która byłaby niekorzystna dla sprawcy¹⁸. Tym samym omawiany czyn zabroniony nie znajduje zastosowania do orzekanych na rzecz pokrzywdzonego działającego jako oskarżyciel posiłkowy kosztów procesu. Wspomnieć również należy, że na gruncie art. 46 § 1 k.k. *in fine* wyłączona została możliwość orzeczenia renty dla pokrzywdzonego. Tym samym uchylenie się od renty orzeczonej w postępowaniu

¹³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz.U. z 2023 r., poz. 1939.

¹⁴ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, Dz.U. z 2023 r., poz. 1580.

¹⁵ W. Wróbel, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część II. Komentarz do art. 53–116*, Warszawa 2016, s. 99.

¹⁶ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. z 2022 r., poz. 2509.

¹⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 118.

¹⁸ J. Długosz, *Ustawowa wyłączność i określoność w prawie karnym*, Warszawa 2016, s. 337.

cywilnym z tytułu czynu niedozwolonego również nie rodzi odpowiedzialności karnej. Wynika to z tego, że art. 244c § 1 k.k. posługuje się kategorią sformułowaniem prawa karnego materialnego w postaci środka kompensacyjnego, a zatem jedynie roszczenia wynikające z wyroku skazującego podlegają ochronie na gruncie tego przestępstwa. *A contrario*, inne roszczenia pokrzywdzonego orzeczone w wyniku postępowania cywilnego dotyczącego tego samego czynu, nie podlegają ochronie na gruncie art. 244c § 1 k.k.

Kończąc rozważania co do strony przedmiotowej przestępstwa z art. 244c § 1 k.k., wskazać finalnie należy istotne ograniczenie, jakie wprowadził ustawodawca w tym zakresie. Mianowicie zgodnie z literalną treścią tego przepisu uchylenie się od wykonania środka kompensacyjnego ograniczone zostało jedynie do tych środków, które orzeczone zostały w związku z przestępstwem ściganym z oskarżenia publicznego. W nauce prawa karnego przestępstwa podlegają podziałowi ze względu na tryb ścigania na te ścigane z urzędu, na wniosek i z oskarżenia prywatnego¹⁹. W nauce jednak prawa karnego procesowego pojęcie „ścigania” definiuje się nieco inaczej, albowiem:

Na gruncie procesu karnego funkcjonują obecnie w Polsce dwa zasadnicze tryby ścigania: ściganie z urzędu, prowadzące do wystąpienia ze skargą publiczną, z pewnymi jego odmianami w postaci ścigania na wniosek lub za zezwoleniem, i ściganie prywatnoskargowe oraz uzupełniający ten pierwszy – dodatkowy tryb ścigania skargą subsydiarną²⁰.

Wyrazem tego jest art. 10 § 1 k.p.k., zgodnie z którym organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia – o czyn ścigany z urzędu. Ściganie z urzędu jest zatem synonimem ścigania z oskarżenia publicznego i obejmuje tę grupę przestępstw, w których jedynym władnym oskarżycielem jest prokurator, niezależnie od tego, czy są ścigane z urzędu bezwarunkowo, czy na wniosek pokrzywdzonego²¹. Konsekwencją tego jest to, że tożsame rodzajowo środki kompensacyjne orzeczone w związku z popełnieniem przestępstwa prywatnoskargowego²² nie podlegają ochronie z art. 244c § 1 k.k. Takie zaś rozróżnienie ochrony karnej roszczeń wynikających z wyroku zapadłego w skutek postępowania o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego w stosunku do prywatnego nie znajduje uzasadnienia. W projekcie ustawy w tym zakresie również nie przedstawiono żadnej argumentacji. Rodzi to wątpliwość, dla czego ustawodawca inaczej potraktował takie same roszczenia pokrzywdzonego, wynikające z postępowania prywatnoskargowego. W przypadku przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego tak samo przecież można orzec nawiązkę lub

¹⁹ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2021, s. 99.

²⁰ T. Grzegorzczak, w: P. Hofmański (red.), *System prawa karnego procesowego. Zagadnienia ogólne*. Tom I. Cz. 2, Warszawa 2013, s. 291.

²¹ M. Kurowski, w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego*. Tom I, Warszawa 2020, s. 86.

²² Do grupy tej należą przestępstwa określone w art. 157 § 4 k.k. (lekkie naruszenie ciała), art. 212 § 1 i 2 k.k. (znisławienie), art. 216 § 1 i 2 k.k. (zniewaga), art. 217 § 1 k.k. (naruszenie nietykalności cielesnej).

zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, co jest wszak powszechne ze względu na rodzaj tych przestępstw godzących w cześć (zniesławienie, zniewaga), a także zdrowie (lekki uszczerbek na zdrowiu). Uregulowanie w takim kształcie wyraźnie wskazuje nielogiczność decyzji ustawodawcy co do objęcia penalizowaniem uchylania się od wykonania środka kompensacyjnego.

CZYNNOŚĆ WYKONAWCZA I STRONA PODMIOTOWA PRZESTĘPSTWA

Największe jednak kontrowersje ukazujące niezasadność wprowadzenia omawianego przestępstwa do Kodeksu karnego związane są z czynnością wykonawczą określoną jako „uchylanie się” i jego stroną podmiotową. Na gruncie słownikowym „uchylać się” oznacza „unikać czegoś; wymigiwać się od czegoś”²³; „rozmyślnie nie wypełnić czegoś”²⁴; „uniknąć (unikać) czegoś, wymówić się (wymawiać się)”²⁵. Na gruncie Kodeksu karnego czynność wykonawcza w postaci uchylania stanowi znamię innego przestępstwa, a mianowicie niealimentacji z art. 209 § 1 k.k. W myśl zakazu wykładni homonimicznej, określenia te należy rozumieć tożsamo²⁶. Tymczasem na gruncie art. 209 § 1 k.k. wskazuje się, że:

Sam fakt niewykonywania obowiązku, o którym mowa w art. 209, nie jest równoznaczny z uchylaniem się od niego. Jeżeli istnieje podejrzenie popełnienia przestępstwa z art. 209, należy zawsze zbadać przede wszystkim przyczyny niewywiązywania się z obowiązku alimentacyjnego przez domniemanego sprawcę, które niekiedy może również zdarzyć się z powodów obiektywnych (np. ciężka choroba łącząca się z pobytem w szpitalu). Uchylanie się od obowiązku łóżenia na utrzymanie osoby uprawnionej do alimentacji zachodzi wtedy, gdy zobowiązany, mając obiektywną możliwość wykonania tego obowiązku, nie dopełnia go ze złej woli²⁷.

Pogląd ten pozostaje aktualny mimo dokonanych zmian w zakresie art. 209 k.k.²⁸, ponieważ czynność wykonawcza przestępstwa niealimentacji pozostała bez zmian²⁹. W orzecznictwie wskazuje się, że uchylanie się od wykonania obowiązku ma miejsce wtedy, gdy zobowiązany „wykazuje negatywny stosunek psychiczny do wykonywania ciężącego na nim obowiązku, co sprawia, że mimo obiektywnej możliwości jego wykonania, obowiązku tego umyślnie nie wypełnia, gdyż wypełnić

²³ B. Dunaj (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1996, s. 1167.

²⁴ L. Drabik, A. Kubiak-Sokół, E. Sobol, L. Wiśniakowska, *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2007, s. 1076.

²⁵ S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN. T-Ż*, Warszawa 2006, s. 196.

²⁶ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 119.

²⁷ J. Jodłowski, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2016, s. 915.

²⁸ Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, Dz.U. z 2017 r., poz. 952.

²⁹ J. Kluza, *Jedność czynu w odniesieniu do przestępstwa niealimentacji*, „Monitor Prawniczy” 2022, nr 6, s. 303–304.

go nie chce lub też lekceważy”³⁰. Tym samym również na gruncie przestępstwa z art. 244c § 1 k.k. aktualne pozostaje, tak samo jak przy niealimentacji, stwierdzenie, że: „Uchylanie się nakłada obowiązek wykazania, że sprawca miał obiektywną możliwość dostarczania środków utrzymania, lecz tego nie czynił”³¹. Sam zatem fakt niezapłacenia orzeczonych w wyroku karnym na rzecz pokrzywdzonego (osoby najbliższej) roszczeń nie jest wystarczający dla realizacji znamion przestępstwa, lecz konieczne jest zbadanie przyczyny tego zaniechania. Powyższe oznacza, że przestępstwo z art. 244c § 1 k.k. popełnione może być jedynie umyślnie. Uznać przy tym należy, analogicznie jak przy niealimentacji, że umyślność może mieć charakter zarówno zamiaru bezpośredniego, jak i ewentualnego. Sprawca musi mieć bowiem świadomość istnienia wyroku stanowiącego źródło jego zobowiązania i nie chcieć go wypełnić lub go świadomie ignorować³².

Wprowadzenie przestępstwa z art. 244c § 1 k.k. stanowi kolejny przejaw nieracjonalności działania ustawodawcy. Ustawodawca pominął bowiem całkowicie fakt, że „środki kompensacyjne mają odmienny charakter od środków karnych, co dotyczy zwłaszcza możliwości ich egzekucji”³³. *Ratio legis* wprowadzenia tego przestępstwa wydaje się nieuzasadnione, albowiem przestępstwo z art. 244c § 1 k.k. ma charakter formalny, a więc samo uchylanie się od wykonania orzeczonego środka kompensacyjnego stanowi przestępstwo. Tymczasem środki te orzeczone w wyroku karnym stanowią nic innego jak roszczenia cywilne pokrzywdzonego, które mogą być dochodzone w postępowaniu egzekucyjnym, a wyrok sądu karnego stanowi tytuł wykonawczy. W tym zakresie trzeba przypomnieć, że już na gruncie przestępstwa niealimentacji, szczególnie po zmianach z 2017 r., które spowodowały, że typ podstawowy z art. 209 § 1 k.k. uzyskał charakter przestępstwa formalnego, w doktrynie wyrażano wątpliwości co do karalności tego typu zachowań. Jak wskazuje J. Jodłowski:

Dokonując wyłącznie generalnej oceny wyżej wskazanej zmiany treści art. 209, w pierwszym rzędzie należy podnieść, że kształt obecnie obowiązującego art. 209 może zostać uznany jako faktyczne wprowadzenie odpowiedzialności za długi. Pozostawałoby to w jaskrawej sprzeczności z art. 1 Protokołu nr 4 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zgodnie z którym nikt nie może być pozbawiony wolności jedynie z powodu niemożności wykonania zobowiązania umownego. Brak bowiem powiązania zachowania sprawcy z sytuacją materialną pokrzywdzonego, przez wyeliminowanie jako jednego ze znamion narażenia pokrzywdzonego na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, może prowadzić do przekonania, że to nie ochrona rodziny i instytucji opieki leży u podstaw wprowadzenia nowelizacji art. 209³⁴.

³⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2023 r., II KK 135/23, LEX nr 3563358; zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2022 r., IV KK 405/22, LEX nr 3557040.

³¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2022 r., II KK 255/22, LEX nr 3513055.

³² P. Bogacki, M. Oleżałek, *Kodeks karny. Komentarz do nowelizacji z 7.7.2022 r.*, Warszawa 2023, s. 513.

³³ S. Herzog, w: R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, nb 1 do art. 244c k.k. (dostęp: Legalis).

³⁴ J. Jodłowski, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, op. cit., s. 902.

M. Małecki uważa natomiast, że:

Rolą prawa karnego jest piętnowanie najbardziej rażących i karygodnych naruszeń norm postępowania z dobrami prawnymi, nie zaś regulowanie stosunków społecznych przez wprowadzanie mechanizmu pozwalającego na zaspokajanie roszczeń majątkowych danej osoby w swoistym zastępstwie lub jako alternatywa procedur przewidzianych w innych gałęziach prawa. Ustawodawca karny nie powinien zastępować regulacji mi prawa karnego mechanizmów restytucyjnych przewidzianych w innych dziedzinach prawa, nie może także ograniczać wolności i praw człowieka regulacją prawnokarną w sytuacji, gdy nie jest to konieczne w praworządnym państwie prawnym dla ochrony ważnych wartości konstytucyjnych (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP)³⁵.

W przypadku jednak niealimentacji uzasadnienie penalizacji takiego zachowania związane jest z ochroną dobra rodziny i osoby uprawnionej, albowiem trafnie się wskazuje, że:

Trudno bowiem zasadnie twierdzić, że pogorszenie sytuacji majątkowej rodziny, na skutek niewywiązywania się z obowiązku alimentacyjnego przez osobę do tego obowiązana – choćby nie było połączone z narażeniem członków tej rodziny na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych – nie wpływa na szeroko pojęte dobro rodziny. W tym kontekście motywem penalizacji przestępstwa niealimentacji (niezależnie od jego konkretnej treści) zawsze w prawnym zakresie będzie ochrona rodziny lub instytucji opieki³⁶.

Tego samego nie można powiedzieć odnośnie do przestępstwa z art. 244c § 1 k.k., a przytoczona wyżej uwaga M. Małeckiego znajduje pełne zastosowanie w odniesieniu do tego przestępstwa. Artykuł 1 Protokołu Nr 1 i Nr 4 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności³⁷ stanowi, że nikt nie może być pozbawiony wolności jedynie z powodu niemożności wykonania zobowiązania umownego. Co prawda, artykuł ten „Nie ma (...) zastosowania do obowiązków wynikających z przepisów prawa publicznego albo prywatnego”³⁸. Analogicznie uregulowanie przewiduje art. 11 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych³⁹. W tym wypadku źródło roszczeń cywilnych pokrzywdzonego stanowi wyrok sądu karnego, a nie zobowiązanie umowne. Nie zmienia to jednak faktu, że uregulowanie z art. 244c § 1 k.k. jest jawnie nieproporcjonalne do celu, jaki zamierzał osiągnąć ustawodawca. Na gruncie jednak art. 11 MPPOiP wskazuje się, iż:

³⁵ M. Małecki, *Przestępstwo niealimentacji w perspektywie zmian (uwagi do rządowego projektu nowelizacji art. 209 k.k. z 28 października 2016 r.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, nr 4, s. 40.

³⁶ J. Jodłowski, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, op. cit., s. 903.

³⁷ Protokół Nr 1 i Nr 4 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzony w Paryżu dnia 20 marca 1952 r. oraz sporządzony w Strasburgu dnia 16 września 1963 r., Dz.U. z 1995 r., nr 36, poz. 175/2.

³⁸ M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2021, s. 1089.

³⁹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 167, dalej jako MPPOiP.

zakaz w nim sformułowany dotyczy prywatnych zobowiązań umownych, nie obejmuje natomiast przestępstw polegających na niewypełnieniu zobowiązań o charakterze publicznym (ang. *of public interest*), powstałych na mocy ustawy lub decyzji sąd. Do zobowiązań tego typu należą np. alimenty⁴⁰.

Jakkolwiek środek kompensacyjny nie pochodzi z zobowiązania umownego, to jednocześnie nie ma on charakteru publicznoprawnego. Stanowi bowiem roszczenie cywilne pochodzące z czynu zabronionego. To zaś niebezpiecznie zbliża uregulowanie z art. 244c § 1 k.k. do faktycznej karalności za długi. Uwagę na to zwraca w opinii do projektu ustawy Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia”, wskazując, że uregulowanie to prowadzi do „spirali karalności”, gdyż uprzednio skazani sprawcy, „uchylając się od wykonania obowiązków nakładanych na nich na podstawie art. 46 § 1 k.k. staną się w krótkim czasie wielokrotnie karanymi przestępcami, na których skupi się działalność organów ścigania bez jakiegokolwiek racjonalnego uzasadnienia takiego stanu rzeczy”⁴¹. Wątpliwości budzi także zgodność wspomnianego przepisu z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Jak wskazywano wcześniej, omawiany typ przestępstwa odnosi się jedynie do roszczeń pokrzywdzonego (osoby najbliższej), wynikających z wyroku karnego, co jest rezultatem odniesienia się do środka kompensacyjnego. Wobec tego sytuacja takiego sprawcy jest gorsza od sprawcy, co do którego obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienie orzeczono wyrokiem sądu cywilnego. Zwraca na to uwagę Rzecznik Praw Obywatelskich, wskazując nieuzasadnione z punktu widzenia art. 31 ust. 3 Konstytucji różnicowanie sytuacji osób znajdujących się w tej samej sytuacji⁴². To samo dotyczy sytuacji, gdy obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienie zostały orzeczone na rzecz pokrzywdzonego jako środek probacyjny na podstawie art. 67 § 3 k.k. W tej bowiem sytuacji nie stanowią one środka kompensacyjnego, a zatem nie znajdują się w polu kryminalizacji art. 244c § 1 k.k.⁴³

Nieproporcjonalność wprowadzonego art. 244c k.k. wynika także z tego, że ustawodawca całkowicie pominął fakt, iż interesy pokrzywdzonego, wobec którego orzeczono środek kompensacyjny, są w wystarczającym stopniu już chronione na gruncie prawa karnego. W uzasadnieniu projektu ustawy z 2019 r., która przewidywała wprowadzenie analogicznego art. 244c k.k., wskazano, że:

aktualnie ustawodawca penalizuje niewykonanie przez skazanego innych rozstrzygnięć odnoszących się do jego relacji z osobą pokrzywdzonego, takich jak: okresowe opuszczenie

⁴⁰ K. Sękowska-Kozłowska, w: R. Wieruszewski (red.), *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 256.

⁴¹ *Opinia Zespołu ds. Prawa Karnego Stowarzyszenia Sędziów Polskich IUSTITIA dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 roku*, s. 16. Treść dostępna na: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525810.pdf> (dostęp: 10.09.2025).

⁴² Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich, II.510.1043.2021.PZ, s. 35. Treść dostępna na: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815618/12815621/dokument525804.pdf> (dostęp: 10.09.2025).

⁴³ J. Zagrodnik, *Opinia w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r.*, s. 25. Treść dostępna na: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525808.pdf> (dostęp: 10.09.2025).

lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym czy zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego. Jednocześnie niewykonanie tych środków karnych może być ocenione na płaszczyźnie prawnokarnych konsekwencji popełnienia czynu zabronionego, w związku z którym zostały orzeczone (np. zarządzenie wykonania warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności – art. 75 § 2 k.k.). Analogiczna sytuacja występuje w odniesieniu do środka kompensacyjnego, który w tożsamym, a nawet większym stopniu (*pro futuro*), oddziałuje na sytuację faktyczną i prawną pokrzywdzonego w aspekcie realizacji przez oskarżonego swych obowiązków nałożonych prawomocnym wyrokiem. Nie ma zatem powodu, aby niewykonywanie środka kompensacyjnego podlegało słabszej ochronie prawnokarnej niż ma to miejsce w odniesieniu do środków karnych orzeczonych w stosunku do oskarżonego, a których treścią jest obowiązek określonego zachowania w stosunku do pokrzywdzonego⁴⁴.

Podobna argumentacja towarzyszyła ustawodawcy w 2022 r. Cel penalizacji niewywiązywania się ze środków karnych związanych z pokrzywdzonym, o których mowa w art. 244 k.k., jest jednak jaskrawo odmienny i ma zapewnić bezpieczeństwo pokrzywdzonego. Tymczasem art. 244c § 1 k.k. w sposób oczywisty takiego celu nie spełnia. Na gruncie natomiast prawa karnego, zgodnie z art. 300 § 2 k.k., podlega penalizacji sprawcy, który w celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego udaremnia lub uszczerpka zaspokojenie swojego wierzyciela przez to, że usuwa, ukrywa, zbywa, darowuje, niszczy, rzeczywiście lub pozornie obciąża albo uszkadza składniki swojego majątku zajęte lub zagrożone zajęciem, bądź usuwa znaki zajęcia. W doktrynie wyrażano wątpliwości czy ten typ przestępstwa odnosi się do podmiotów nieprowadzących działalności gospodarczej⁴⁵, jednak trafne jest stwierdzenie, że „ustawodawca nie różnicuje wierzycieli podlegających ochronie ze względu na źródło ich powstania ani też nie wskazuje na związek wierzyciela z działalnością gospodarczą”⁴⁶. Wobec tego przestępstwo z art. 300 § 2 k.k. chroni „także prawidłowości (pewności, bezpieczeństwa) obrotu cywilnoprawnego w pozostałym zakresie, w szczególności zaś są nastawione na ochronę uprawnionych roszczeń wierzycieli przed nieuczciwymi poczynaniami dłużników zmierzających do uniemożliwienia zaspokojenia tych roszczeń”⁴⁷. Tym samym nie ma przeszkód, ażeby celowe podejmowanie działań przez dłużnika przed wykonaniem orzeczonego w wyroku karnym środka kompensacyjnego było penalizowane na gruncie art. 300 § 2 k.k. Tym samym wprowadzenie odrębnego typu przestępstwa w art. 244c § 1 k.k., polegającego na penalizacji samego faktu uchylania się od wykonania środka kompensacyjnego, nie znajduje uzasadnienia.

⁴⁴ Druk sejmowy nr 3451, Sejm VIII kadencji, s. 41.

⁴⁵ Zob. w tym względzie np. G. Łabuda, w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 1457–1458.

⁴⁶ A. Gałązka, w: M. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 1604.

⁴⁷ J. Majewski, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom III. Komentarz do art. 278–363 k.k.*, Warszawa 2023, s. 773.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując powyższe rozważania, należy stanowczo wskazać, że wprowadzony nowy typ przestępstwa z art. 244c § 1 k.k. rodzi zasadnicze wątpliwości z punktu widzenia proporcjonalności karania zachowania objętego tą normą. Przedstawione w projekcie ustawy motywy wprowadzenia tego czynu zabronionego są lakoniczne i nieprzekonujące. Wykonanie środka kompensacyjnego orzeczonego w wyroku karnym może być bowiem egzekwowane przez pokrzywdzonego (osobę dla niego najbliższą) na drodze postępowania cywilnego. Dopiero natomiast w razie przeciwdziałania egzekucji przez zobowiązanego, zachowanie takie może być karalne z mocy art. 300 § 2 k.k. Uchylanie się od wykonania środka kompensacyjnego jest także wątpliwe ze względu na zbliżenie tej odpowiedzialności do swego rodzaju odpowiedzialności za długi. W związku z tym postulować należałoby uchylenie całego art. 244c k.k. bądź w drodze odpowiedniej nowelizacji, bądź na skutek wystąpienia przez sąd, do którego zostanie skierowany taki akt oskarżenia z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego co do zgodności tego przepisu z Konstytucją RP. Niezależnie od tych wątpliwości, brzmienie art. 244c § 1 k.k. wskazuje na istotne luki tego przepisu, gdyż poza obszarem penalizacji pozostaje uchylenie się od wykonania środka probacyjnego czy środka kompensacyjnego orzeczonego na rzecz innych osób niż osoby najbliższe dla pokrzywdzonego, co umożliwia art. 52 § 1 k.p.k.

BIBLIOGRAFIA

- Banaś-Grabek M., w: B. Gadecki (red.), *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Bogacki P., Oleżałek M., *Kodeks karny. Komentarz do nowelizacji z 7.7.2022 r.*, Warszawa 2023.
- Długosz J., *Ustawowa wyłączość i określoność w prawie karnym*, Warszawa 2016.
- Drabik L., Kubiak-Sokoł A., Sobol E., Wiśniakowska L., *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2007.
- Dubisz S. (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN. T–Ż*, Warszawa 2006.
- Dukiet-Nagórska T., w: T. Dukiet-Nagórska (red.), *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, Warszawa 2020.
- Dunaj B. (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1996.
- Filipczak M., w: J. Kulesza (red.), *Prawo karne materialne. Nauka o przestępstwie, ustawie karnej i karze*, Warszawa 2023.
- Gałązka A., w: M. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Grzegorzczak T., w: P. Hofmański (red.), *System prawa karnego procesowego. Zagadnienia ogólne. Tom I. Cz. 2*, Warszawa 2013.
- Herzog S., w: R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Jodłowski J., w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2016.
- Kluza J., *Jedność czynu w odniesieniu do przestępstwa niealimentacji*, „Monitor Prawniczy” 2022, nr 6.
- Kurowski M., w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I*, Warszawa 2020.
- Lachowski J., Marek A., *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2021.
- Łabuda G., w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021.

- Majewski J., w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom III. Komentarz do art. 278-363 k.k.*, Warszawa 2023.
- Małecki M., *Przestępstwo niealimentacji w perspektywie zmian (uwagi do rządowego projektu nowelizacji art. 209 k.k. z 28 października 2016 r.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, nr 4.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010.
- Mozgawa M., w: M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Nowicki M.A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2021.
- Opinia Zespołu ds. Prawa Karnego Stowarzyszenia Sędziów Polskich IUSTITIA dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 roku. Treść dostępna na: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525810.pdf>.
- Pilarczyk Ł., *Przestępstwo uchylania się od wykonania środka kompensacyjnego (art. 244c Kodeksu karnego) – ocena zasadności wprowadzenia regulacji*, „Prawo w Działaniu” 2023, nr 55.
- Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich, II.510.1043.2021.PZ. Treść dostępna na: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815618/12815621/dokument525804.pdf>.
- Sękowska-Kozłowska K., w: R. Wieruszewski (red.), *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Wróbel W., w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część II. Komentarz do art. 53–116*, Warszawa 2016.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.
- Zagrodnik J., *Opinia w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r.* Treść dostępna na: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525808.pdf>.
- Zgoliński I., w: V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023.

Cytuj jako:

Kluza J., *Przestępstwo z art. 244c k.k. jako przykład nieproporcjonalnej odpowiedzialności karnej za długi*, „Ius Novum” 2025, nr 3 (19), s. 31–43. DOI: 10.26399/iusnovum.v19.3.2025.22/j.kluza